

Nerikes Allehanda 11 okt 2010 och Frisinnad tidskrift, november 2010

av

Mats Lindberg, professor i statsvetenskap, Örebro universitet

En nytänkt och parlamentarisk nationalsocialism. Analys av Sverigedemokraternas ideologi och program

Vanliga uppfattningar om Sverigedemokraterna

Svenska medier och politisk debatt har svårt att etikettera Sverigedemokraterna. Beteckningar som "populism", "missnöjesparti", "främlingsfientlig", "extremistisk" eller "rasistisk" är vanliga. Enligt min mening är sådana beteckningar missvisande. De tar fasta på partiets framtoning och yta men inte dess grundläggande samhällssyn och politiska ideologi. Därmed förytligas och döljs SD:s faktiska ideologi och program.

SD är inget enkelt missnöjesparti som Ny Demokrati var. Ny Demokrati hade höga skatter och invandringskritik som huvudfrågor men också anti-etablissemang med en oborstad politisk stil. Minns hur Bert Karlsson vanvördigt poserade i strumplästen på riksdagens talarstol efter framgången i valet 1991! Det skulle Jimmie Åkesson aldrig göra.

Nej, Sverigedemokraterna är till sitt ursprung och sin ideologi ett nationalistiskt parti. SD har vuxit fram ur den nationella rörelsen i Sverige. Kärnan i partiets ideologi är nationalismen och svenskheten. Man skulle kunna kalla ideologin nynationalism eller ultra-nationalism men även det är för svagt enligt min mening. Partiet står nämligen för en nytänkt nationalsocialistisk ideologi, med parlamentariskt arbete som väg och demokratins institutioner som sin främsta arena.

Ideologins släkträd och ursprung

Allt sedan 1930-talet är den nationella rörelsen i Sverige en överspänd ideologisk miljö med ständiga partisprängningar och småsektor. Man kan räkna till ett hundratal nazistiska och fascistiska organisationer och tidskrifter sedan 1920-talet. Under 1960- och 1970-talen är det främst två partier som bär arvet vidare. Det är Nordiska rikspartiet (NRP) och Nysvenska rörelsen, båda nybildningar under 1950-talet. Ur dessa två partier framgår Sverigedemokraternas första ledarskikt under 1980-talet.

Nysvenska rörelsen har också en särskild betydelse för SD:s ideologi. Redaktör för nysvenska rörelsens tidskrift, Vägen framåt, var under 1970-talet den legendariske Per Engdahl. Per Engdahl hade allt sedan 1930-talet varit ledande gestalt i flera av de större nazistiska och fascistiska organisationerna och författare till flera ideologiska stridsskrifter. (Inom parentes är han också den ende intellektuelle av betydelse som kommit fram inom den nationella rörelsen.) Det är också Per Engdahl som, utan att veta om det, uppfinnar allt det som senare ska lånas in och bli de bärande principerna i SD:s ideologi och program. Han gör det bl.a. år 1979 i en artikel i Vägen framåt. Engdahl menar att invandrarna nu har blivit det nya stora hotet mot Sverige och svenskheten (tidigare hade ju den nationella rörelsen sett den judiska världskonspirationen som det största hotet). Samtidigt, menar Engdahl, har medierna och det politiska etablissemanget tabubelagt invandringen och lagt locket på för att kunna genomföra sin nationsupplösande mångkulturalism. I detta läge tänker Engdahl nytt och politiskt kreativt. Vi måste överge rasbiologin, menar han, den är föråldrad och ofruktbar. Sverige och svenskheten kan göras till ett grundvärde ändå. Nationen kan tänkas kulturellt, som en kultur byggd på svensk identitet och svenska traditioner.

Den politiska framsyntheten i Per Engdahls nytänkande visar sig direkt. Organisationen Bevara Sverige Svenskt (BSS) grundas samma år, 1979, med öppen främlingsfientlighet, invandringskritik och kulturell nationalism som bärande idéer. BSS organisation och aktivism blir en avgörande nytändning för den ålderstigna nationella rörelsen. Äntligen lyckas man, nu under 1980-talet aktivera en ny generation. År 1986 byter BSS namn till Sverigepartiet. 1988 byter man namn igen, nu till Sverigedemokraterna (SD). Partiets symbol lånas från gammal nationalsocialistisk symbolik och brittisk nynazism, en fackla, formad som en fladdrande svensk fana, hållen i en knuten näve. Sverigedemokraternas första ordförande fram till 1994, Anders Klarström, kommer från Nordiska rikspartiet (NRP). Flera styrelseledamöter är tidigare medlemmar i NRP eller Nysvenska rörelsen och har i något fall också varit aktiva i 1930-talets organisationer. Det är ingen partistyreelse att leka med. Man kan förstå deras frustration när plötsligt ett glammigt och oseriöst populistisk parti träder fram runt 1990 och vinner fler röster man någonsin själv kunnat drömma om.

I skuggan av Ny Demokrati

Inför 1991 års val har Bert Karlsson och Ian Wachtmeister bildat ett politiskt parti med namnet Ny Demokrati. I valet 1991 får Ny Demokrati cirka 350 000 röster – cirka sju procent – att jämföra med SD:s cirka 5 000. När partiet kollapsar 1994 uppstår dock ett politiskt tomrum på högerkanten. Men deras valframgång har visat att det finns många potentiellt populistiska och invandringskritiska väljare. Under ledning av sin nye ordförande 1995, den gamle centerpartisten Mikael Jansson från Örebro, lägger SD nu vikten på att bli ett seriöst arbetande parlamentariskt parti. I programmet från 2002 tar man uttryckligen avstånd från den gamla nazismens ”führerprincip, rastänkandet och anfallskriget”, vilket inom partiet ses som en avgörande ideologisk vändpunkt. Den utvecklingen sker heller inte utan konflikter. Partiet splittras 2001 och ”extremisterna” utesluts och bildar Nationaldemokraterna, som blir röstmässigt betydelselösa. SD får i stället nära 1,5 procent i valet 2002, nära 3 procent i valet 2006 och nära 6 procent – som vi vet – i valet 2010.

Vissa statsvetare menar att SD aldrig kan bli så stort som Dansk Folkeparti med sina 12-15 procent eller Norska Fremskrittspartiet med sina 20-30 procent. Dessa båda partier är från början skatterevolterande missnöjespartier som efter hand har hakat på främlingsfientligheten, likt Ny Demokrati. De får många röster i en allmän atmosfär av populism och anti-etablissemang. SD däremot, med sin nationalistiska ideologi och sin bakgrund i den nationella rörelsen, ses av många statsvetare som ett främlingsfientligt enfrågeparti som kommer att missa många allmänna missnöjesröster. Må så vara. Men med Per Engdahls nytänkta nysvenska ideologi, med BSS:s aktivism och energi och med Mikael Janssons normaliserade politiska stil har SD utvecklats till en slagkraftig politisk organisation. Och SD vinner röster. Det är första gången i den nationella rörelsens långa och röriga historia i Sverige som ett nationellt parti når nämnbara röstetal och kommer in i riksdagen och i kommunerna på bred front. Under den nye ordföranden sedan 2005, Jimmie Åkesson, har den normaliserade politiska stilen betonats allt mer. Den nynazistiska facklan avskaffas som partisymbol lagom i tid före valet 2006 och ersätt av blåsippan. Nationalismen görs mysig och kläs i folkdräkt.

Den organiska samhällssynen

SD:s ideologi formuleras i partiprogrammen från 1989 och 2002 samt principprogrammet från 2003/2005. Man förbluffas över den starka närvaron av en gammaldags konservatism och nationalism. Man förbluffas också över den starka idémässiga kontinuiteten, även om ordvalet slipas av och förändras. Man förbluffas över den etniskt kulturella svenskheten. Det program som den gamle NRP:aren Anders Klarström arbetar fram 1989 och de två som

framkommer under 2000-talet är märkligt lika när det gäller grundtankar och grundprinciper. Kontinuiteten framhålls också av partiet självt.

Den första grundprincipen är den organiska samhällssynen. Man avvisar den vanliga tanken i svensk politik att staten och rättssystemet ses som grundat i en demokratisk överenskommelse, likt ett samhällskontrakt vars innehåll ständigt justeras i politiska val och genom demokratins institutioner. I stället hyllar Sverigedemokraterna den organiska samhällssynen. Samhället och staten bör vara rotat i organiska kollektiv som familjen och nationen. ”Inga konstruerade kollektiv kan ersätta dessa djupt rotade, ursprungliga gemenskaper”. Nationen består av en gemensam identitet, ”en hög grad av etnisk och kulturell likhet” som det heter i principprogrammet. Statens uppgift är att skydda och bevara denna gemensamma identitet. Nationens intressen står över individers och grupper sårintressen. I detta sammanhang kommer begreppet demokrati långt ner på listan, logiskt placerat efter begrepp som familjen, hembygden och fäderneslandet. Demokratien står i SD:s principprogram längst bak under rubriken ”Folkhemmet”. Demokratien, individerna och medborgarnas överenskomna sammanslutning till rättsstat är alltså inte grunden och det principiella. Nej, för SD är grunden nationen, och demokratien blir bara en aspekt bland andra i det idylliska och nostalgiskt tänkta ”folkhem” som partiet målar upp.

Den nationalistiska principen

Den andra grundprincipen följer av den första och benämns den nationalistiska principen. Inom en stats gränser bör det bara finnas bara en nation. Ett samhälle bör vara ”befolkningsmässigt homogent”. Det ska råda enhetlighet i ”språk, religion, lojalitet och ursprung”. I Sverige ska det alltså helst bo enbart svenskar.

Hur ska man då veta vad en riktig svensk är? Svaret är: ”Svensk är den som har övervägande svensk identitet och som av sig själv och av andra svenskar uppfattas som svensk”. Oavsett det dubbla cirkelresonemanget är det partiets grundprincip. Det är ”ett slags öppen svenskhet”, skriver man, som innebär att också människor ”av annat ursprung” i princip kan få möjlighet att ”tillhöra den svenska nationen”. Utlänningar kan få medborgarskap efter lång tid och vissa nya, stränga krav. Men medborgarskap är en sak för sig, betonar man, det betyder inte att man nationellt sett har blivit svensk. Det kan ta flera generationer innan man tillhör nationen, och det är ändå ett undantag. ”I huvudsak ska svenskt medborgarskap vara ett privilegium avsett för svenskar”. Partiprogrammet betonar till yttermera visso att ”Sverige är svenskarnas land”, ett ursprungligt folk och kultur som har funnits i landet sedan urminnes tid. Här finner vi återigen en betydande kontinuitet i partiets ideologiska historia: ”Låt Sverige förbli Sverige” utropar principprogrammet från 2003/2005. ”Bevara Sverige Svenskt” hette det år 1979.

Som jag ser det är den nationalistiska principen inget annat än en idé om etnisk rensning *light*, en idé om nationell renhet och rening. För en invandrare finns det i princip bara två alternativ, och jag citerar: ”a) återvandring, b) assimilering”. Europa ska bestå av ett samarbete mellan sådana renade nationer. Principen ”en stat, en nation” ska råda i detta nationernas Europa. Den nationalistiska principen gör det också omöjligt med överstatlighet i EU eftersom folk från andra nationer då skulle ha inflytande över de svenske. Varje nation ska vara herre i sitt eget hus, framhåller man, och folk från olika nationer ska inte vara delaktiga i eller blanda sig i andra nationers styrelse. EU ska begränsas till samarbete mellan åtskilda nationella stater, och inte utvecklas till ett politiskt ihopväxande, nationsblandat Europa.

Den nationalsocialistiska självbilden

I partiets tre program framkommer en talande självbild. SD betonar att man är ett mittenparti eller att man inte kan inplaceras på höger-vänsterskalan. Här återupprepar SD tanken från 1930-talets nationalsocialism som sade sig stå mitt emellan kapitalism och kommunism. I SD:s principprogram uttrycks detta med orden: "Sverigedemokraternas ideologi är en förening av två tankeelement, sekelskiftets nationalkonservatism och delar av socialdemokratisk välfärdsideologi". Tydligare än så kan man inte uttrycka det speciella med att vara nationalsocialist. Detta tänkande framkommer också i ordet "folkhemmet". Det är ett gammalt nationalkonservativt ord som nazisterna tog över, men som politiskt intelligent stals av socialdemokratin under Per Albin Hansson. Nu tänker Sverigedemokraterna ta tillbaka det igen, som ideologiskt nyckelord för föreningen av nationalkonservatism och socialdemokratisk välfärdsideologi.

Men bör man kalla det nationalsocialism?

Till att börja med bör vi inte låta oss bedras av SD:s propaganda och retorik där de framstår som beskedligt populistiska och uttryckligen framställer sig som enbart invandringskritiska. Nej, de utgör ett nationalistiskt parti inom den nationella rörelsens stamträd i svensk politisk historia. Men varför väljer jag etiketten nationalsocialism? Beteckningen nationalism vill jag använda för partier som enbart sätter nationen främst, som vill göra nationen ekonomiskt stark och befordra en (konstruerad bild av) en nationell kultur, t.ex. "svensk musik", "svensk litteratur", "svensk klädedräkt". Beteckningen ultranationalism vill jag använda för partier som därutöver sätter nationens intresse och det nationella statsintresset över den folkvilja som framkommer genom demokratin, och som dessutom kan tänka sig att använda våld för att återta landområden som en gång var nationens eller där delar av nationsfolket bor (som Serbien i Bosnien och Kosovo) (eller om något storsvenskt parti skulle vilja anfälla Finland och återta de svensktalande delarna). När jag ändå till slut väljer nationalsocialism som beteckning på SD:s ideologi är det för den djupt tänkta essentiella (egentliga och riktiga) svenskheten. Det är en idé om etnisk-kulturell renhet som innehåller tankar om nationell rening och en ren nation. Människor av annan nationalitet ska motas ut eller avvisas. Grundidén är alltså inte bara populistiskt främlingsfientlig, som att det vore obehagligt att möta invandrare i trappuppgången, på bussen eller i snabbköpet.

Grundidén är en djup etno-kulturell nationalism, en idé om det nationellt vackra och skönt rena: "ett ursprungligt organiskt kollektiv", "en hög grad av etnisk och kulturell likhet", en gemensamhet i "språk, religion, lojalitet och ursprung".

SD ingår också i nätverket med de andra nynationalistiska partierna i Europa som håller på att konstruera och sprida vår tids parallell till 1930-talets judehat och vår tids parallell till idén om världskonspirationen. I kampanjerna och argumentationen mot muslimer och islam i dag är de historiska parallellerna till 1930-talet uppseendeväckande tydliga. Då ledde det till utvisningar och koncentrationsläger. Vad det skulle kunna leda till här och nu vet vi ju inte. Men ett vet vi. De anti-muslimska kampanjerna på gatorna runt om i Europa använder lika brutala och vulgära hat- och hotargument som de gamla nationalsocialisterna någonsin använde mot judarna. Judarna/muslimerna sades/sägs utgöra ett hot mot folkstammen, hot mot religionen, hot mot sedligheten, utrikespolitiskt hot mot rikets säkerhet osv. Jag vill påminna om den debattartikel i Aftonbladet som Jimmie Åkesson skrev om muslimer 2009 (som är lätt att googla sig till). SD är redan där, i den europeiska propagandakampanjen från den nationella rörelsen, med muslimer som de nya judarna och islam som den nya världskonspirationen. I Åkessons artikel finns hela tankemönstret till allmänt beskådande, tydligt och verserat framfört.

Kanske kronan på verket?

Sverigedemokraternas ideologi är systematisk och propagandistiskt genomtänkt. Partiet pekar på ett av nuets samhällsförhållanden, framför allt invandringen, betraktat från ett nationalistiskt perspektiv. Partiets nationalistiska ideologi är dock inte längre storsvenskt expansiv. Det är inte längre Karl XII som går i kamp mot moskoviten. (Inga nya trupper till Afghanistan!) I stället är partiets nationalism småskuret inhemsk och inåtvänd. Den är riktad inåt, mot invandringen, mot ett mångkulturellt samhälle och mot muslimer. Men just därför, genom att den pekar på samhällsförhållanden som alla kan känna igen, blir ideologin politiskt verksam. Det är en nationalsocialism i vår tid och för vår tid. SD utgör den organisatoriska och idémässiga fortsättningen på den nationella rörelsen i svensk politisk historia. Kanske första gången de nationella lyckas? Kanske kronan på verket?